

Agricultori și păstori imigranți în Oltenia subcarpatică

Ion Mocioi

Pacea de la Kuciuk - Kainargi, din 1774, a întărit autonomia internă a Țării Românești și Moldovei. Turcii au fost opriiți de la jafuri, omoruri și ridicări de robi, conform hațișerifului din acel an, după cum nu mai aveau voie a stăpâni moșii și terenuri în principate, nici să se așeze în ținuturile acestora¹.

Domnitorii au luat măsuri de a opri fuga țăranilor de pe moșii, iar în anii 1775, 1783, 1804 și 1814 au adoptat sisteme fiscale tot mai convenabile pentru birnici, pentru a-i lega de pământ.

Totodată, au favorizat atragerea coloniștilor, din Transilvania, printr-un regim de favoare (rupta), sub protecția unor „isprăvnicate ale străinilor”, constituite la București (pentru 11 județe) și la Craiova (pentru 5 județe din Oltenia). Astfel, au fost atrași peste munți românii transilvăneni – așa-zisii „ungureni”, căci veneau de sub stăpânirea austro-ungară, dar și din Banat - „sîrbi” - și de peste Dunăre - „bulgari” -, „deschizând locurile acestei țări și împodobindu-le cu nenumărate semănături, înspre îmbelșugarea obștei” și în favoarea întăririi vistieriei sărăcite de plățile către Poartă².

Țăranii români din Transilvania aveau toate motivele să treacă munții Carpați și să se stabilească în Țara Românească și Moldova. La 1765 trăiau cum nu se putea mai rău. Un călător german nota, după această dată, că: „În general, țăranul supus sau iobagul transilvănean este, în ce privește starea lui, cel mai nenorocit țăran ce se poate afla oriunde pe lume... un adevărat sclav al domnului său... Împovărarea și apărarea acestor supuși din partea domnilor lor sunt nesfârșite și excesele săvârșite contra lor de necrezut”³.

Sub regimul absolutismului luminat al lui Iosif al II-lea (1780 - 1790), starea românilor transilvăneni nu s-a îmbunătățit. Însuși „împăratul filosof”

1 *Istoria României*, Ed. Academiei, București, vol. III, 1964, p. 613.

2 V. A. Ureche, *Istoria românilor*, vol. XII, p. 215.

3 N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, ed. a II-a, București, 1929, p. 4.

spunea: „Acești bieți supuși români, care netăgăduit sunt cei mai vechi și mai numeroși locuitori ai Ardealului, sunt astfel chinuiți de oricine, unguri ori sași, și copleșiți de nedreptăți”⁴.

Datorită acestei situații grele în care trăiau, mulți dintre românii ardeleni au trecut munții și s-au așezat în Oltenia și Țara Românească. Prin hrisovul domnitorului Mihai Șuțu, din 25 noiembrie 1783, se asigura imigranților ca „unde se vor așeza, să se cheme slobozii domnești, neamestecându-se cu țara în cislă, nici cu dăjdiile vistieriei obișnuite și neobișnuite”⁵.

Sate numite „Slobozia” sunt mai vechi; „Slobozia” de lângă Tîrgu-Jiu apare în harta lui Fr. Schwantz pentru Oltenia, dar, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, au apărut localități noi cu numele „Slobozia” pentru „străinii” care se așezau în Țara Românească. Au apărut și alte sate denumite „Ungureni”, „Sîrbești”, după țara de unde veneau imigranții, spre a se distinge de autohtoni. Și astfel de sate sunt mai vechi, dovadă că exodul ardelenilor de peste munți a fost dintotdeauna, iar Carpații n-au fost o stavilă a românilor de pe ambii versanți ai munților. Sate cu denumiri ca „Ungri”, „Unguri” și „Ungureni”, formate din transilvăneni veniți de peste munți, sunt consemnate în diferite documente ale cancelariilor domnilor români începând din secolul al XV-lea, de pe vremea lui Dan I. Astfel, satul „Ungureni” din comuna Tismana este atestat din 1424, satul „Ungurelu” de lângă Tg. Cărbunești este atestat din 1502 etc.

După 1783, deschizându-se granițele pentru românii veniți din Transilvania, aceștia n-au ezitat să pătrundă la sud de Carpați, în speranța unei vieți mai ușoare. Răscoala țăranilor iobagi condusă de Horia, Cloșca și Crișan, de la 1784, și fuga în masă peste munți, la frații lor români, au avut aceleași cauze. Cu toate că, în 1785, împăratul Austro-Ungariei decreta „libertatea personală care i se cuvine fiecărui om de la natură” și întărea ca „nici numele de iobag în acest sens să nu se mai întrebuițeze”, țăranii români din Ardeal n-au scăpat de iobăgie și de a fi legați de pământ, decât prin fuga spre alte țări.

Au continuat să treacă munții spre sud, deși știau că nici în Țara Românească nu le va fi atât de bine. Războiul ruso – austro – turc din 1787 – 1792 avea să îngreuneze soarta tuturor țăranilor români, de la nord și de la sud de Carpați.

Nestatornicia politicii interne dependente de Poarta Otomană nu putea asigura o viață mai bună țăranimii din Țara Românească și Moldova, dovadă că s-au succedat câte 5 - 6 domni în fiecare principat, între 1791 și 1802. În Moldova, în 1795, populația satelor era obligată de domnitor

4 N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 23.

5 *Doc.relaț. agrare veac XVIII*, vol. I, p.644-645 (d. 546).

să rămână pe loc: „Fiește care om, la satul lui ce l-au apucat vremea așezării birului, acolo să rămâie, pururea statornicit, și să-și poarte birul său”⁶, de aceea „ungurenii” aveau să aleagă „drumul” spre sud. În Țara Românească a fost secetă iar domnitorul a cerut țăranilor să cultive pentru „trebuița lor”⁷.

Cei care s-au stabilit în Oltenia n-au găsit, însă, nici aici, o situație privilegiată. Turcii s-au dedat ulterior la jafuri și omoruri, pentru pradă și dezordine. În 1800 au dărâmat realmente orașul Craiova, în 1802 au ars Cernețul, Tg.-Jiul și Caracalul, semănând moarte pretutindeni. Din 1806 până în 1812, în timpul războiului ruso-turc, s-a ajuns ca „țăranii să fie obligați să lucreze pentru boieri 32 de zile pe an în loc de 12, cel puțin, ca fiecare membru al familiei să lucreze câte 12 zile”⁸, împovărând astfel situația celor de secole obidiți, și n-au rămas neexploatați nici țăranii stabiliți în slobozii.

Războiul franco - austriac din 1809 a determinat tot mai mult țăranii români din Ardeal să se refugieze în Țara Românească. O afluire mai mare spre sud se observă după 1812, după pacea de la București din urma războiului ruso – turc, deși în Țara Românească și Moldova s-au numit domni fanarioți, a căror politică fiscală avea să nemulțumească țăranimea.

Totuși, domnitorul din Țara Românească, Ioan Caragea, observând exodul ardelenilor spre sud, a dat, în 1814, o „Carte slobodă – Ponturile așezământului străinilor” și a reînființat „precum și din vechime a fost, doi ispravnici de ungureni”, ca să-i primească pe străinii care vor să se stabilească în țară și să-i supună la „o ușoară dajdie”⁹.

Aflând de cartea pentru „slobozenie” dată în Țara Românească, mulți români din Transilvania – unde în 1813-1817 au fost ani grei de foamete – au trecut munții în grupuri de familii și s-au stabilit în „Slobozii”. În 1814 au trecut Pasul Vîlcan 265 ungureni și, o dată cu ei, 44 de familii de sârbi și 56 sălașe de corturari. Ungurenii au trecut prin Gorj și Vîlcea, oprindu-se în Argeș¹⁰. Au rămas în județ: 3 lude (familii) la Stănești, 15 la Tg.-Jiu, 3 la Vădeni, 4 la Cartiu, 12 la Copăceni, 4 la Slobozia, 6 la Magherești. N-au rămas în Gorj prea mulți, deși în acest județ era cel mai mare număr de țărani liberi (moșneni) – circa 63% – moșiile boierești fiind puține.

Câțiva ani la rând, ispravnicul pentru străini de la Craiova a

6 Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. IV, p. 61.

7 D.C. Sturdza – Șcheeanu, *Acte și legiuiri privitoare la chestia țărănească*, seria I, vol.I, p. 46.

8 N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, p. 330.

9 G. D. Iscru, *Un dregător mai puțin cunoscut*, « Revista Arhivelor », 1968, nr. 1, p. 46.

10 Arh. St. București, dosar 2154 a/1814.

înregistrat trecerile prin Gorj ale „ungurenilor” spre alte județe. În 1818, de pildă, au trecut, din Gorj în Dolj, 130 lude (familii), în Vâlcea 206 lude, în Mehedinți 293 lude și în Romanați 363 lude, în total aproape 1000 de familii.

Primul recensământ al „străinilor” s-a organizat în 1819. Atunci s-au înregistrat în Gorj 16 1/2 lude la Novaci și 237 familii de „străini” în alte 15 sate ale județului¹¹, între care Tismana (87), Vînăta (3), Stănești (59), Călești (11), Preajba (27), Crasna (6), Bengești (25), Rovinari (7), Telești (2 familii) etc.

Cei mai mulți imigranți au pătruns în Oltenia, prin pasul Vîlcan; unii dintre ei au rămas în satele Gorjului, alții și-au continuat drumul risipindu-se în toată Țara Românească. Dintr-o cercetare sumară, după „Catastiful sloboziilor”, întocmit între 1820-1831, pentru județul Gorj se poate observa că numărul imigranților a fost mereu în creștere, dublându-se în ultimul an, atingând numărul de 1000 familii (lude).

Sloboziile în care s-a statornicit majoritatea „ungurenilor” veniți de peste munte în Gorj în 1820 au fost satele din Tismana, Runcu, Tîrgu-Jiu, Crasna, Bengești și Novaci. În 1821, în timpul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, mulți din cei veniți în satele Gorjului s-au risipit în țară, încât statistica din 1822 înregistrează mai puțin de jumătate dintre ei, numai 223 de familii, respectiv 32 familii la Novaci, 20 la Preajba - Tg.-Jiu, 39 la Bâlta, Valea Mare și Dobrița (din comuna Runcu), 14 la Stănești, 11 la Bengești, 11 la Turceni, 10 la Văgiulești și alții risipiți în mai multe sate.

Țărănimea din Țara Românească a cunoscut, după revoluția din 1821, câțiva ani de ușurare a vieții, pentru că principalii boieri refugiați în Transilvania nu s-au întors la conacele lor din țară decât în jurul anului 1826. Chiar Marx avea să aprecieze acest fapt: „Răscoala lui Vladimirescu (armata lui era compusă numai din țărani) și domnii pământeni au exercitat o influență moderatoare asupra boierilor... Anii 1822 - 1828 au fost cei mai buni pentru țărani”¹².

Situația „ungurenilor” imigranți în Gorj a cunoscut, în 1823, cifre tot mai mari privind așezarea familiilor acestora în diferite sate indicate de isprăvnicat: 69 la Novaci, 40 la Bâlta, 42 la Preajba, 32 la Valea Mare, 35 la Tismana, 53 la Stănești, 28 la Bengești, 16 la Călești, 15 la Vădeni, 6 la Crasna, 10 la Rovinari. Dintre localitățile județelor Mehedinți și Dolj, care au trecut la Gorj mai târziu, sunt câteva care au înregistrat așezarea unor familii de „ungureni” în 1823: 10 la Turceni, 16 la Țîntăreni, 63 la Ionești, 19 la Văgiulești și altele. Până în anul 1825, cifrele au prezentat fluctuații, unele familii căutându-și localități mai potrivite pentru intereselor lor în sudul țării.

¹¹ Idem, dosar 4857/1830.

¹² Apud *Istoria României*, Ed. Academiei, vol.III, p. 903.

Răscoala din 1826 din nordul Olteniei (Mehedinți) a stăvilit oarecum intrarea imigranților, pentru scurt timp; totuși, în anul 1827, s-au înregistrat alte 301 de familii de „ungureni” intrate în Gorj. Războiul ruso-turc din 1828 - 1829, încheiat prin pacea de la Adrianopole, a stăvilit însă cu adevărat intrarea ardelenilor în județ, dovadă că în 1831 s-au înregistrat numai 26 de familii de „ungureni” mai mult față de anul 1827. Între 1828 - 1834, sub administrația generalului Pavel Kiselev, epidemiile și foametea, dezorganizarea administrației și întreaga situație din Țara Românească de după război, au determinat reținerea ardelenilor de a trece munții și a se stabili în așezările Olteniei. Din 1831 s-a aplicat o nouă lege a clăcii în Țara Românească și Moldova, lege care nu favoriza țărănia. În Moldova țărani s-au răscolit în acest an împotriva aplicării acestei legi. În același an s-au desființat „isprăvnicaturile de străini și vătășiile de plaiuri” de către Regulamentul Organic.

Astfel, se poate aprecia că la 1831 erau constituite „sloboziile” pentru (ardelenii) stabiliți în satele de sub munții Gorjului și toate numărau în județ circa 1000 de familii de „ungureni”.

Repartiția familiilor de imigranți pe localități la 1831 - se prezenta astfel: 91 la Novaci, 65 la Preajba, 56 la Stănești, 54 la Valea Mare, 50 la Bâlta, 32 la Tismana, 31 la Vărsături, 23 la Bengești, 22 la Călești, 22 la Vînăta, 21 la Dobrița, 18 la Crasna, 16 la Vădeni, 21 la Turceni, 23 la Ionești, 22 la Turburea, 17 la Văgiulești, 19 la Menți, 12 la Șipot, 10 la Țîntăreni și alții risipiți în diverse sate gorjene. Baia de Fier, Polovragi și Alimpești, care aparțineau de județul Vlcea, aveau, de asemenea, un număr însemnat de „ungureni”.

Satele de „ungureni”, care nu s-au destrămat, au devenit importante localități de păstori, îndeosebi crescători de turme de oi, care au renume și tradiții până astăzi: Tismana, Bâlta, Dobrița, Stănești, Crasna, Novaci, Baia de Fier, Polovragi ș.a., toate așezate la poalele munților Carpați, unde sunt condiții specifice pentru creșterea oilor. „Ungureni” din celelalte sate s-au integrat în rândurile agricultorilor, treptat, mai ales din 1864, când au fost împrăștiți. Astăzi, Novaciul este localitatea cu păstoritul cel mai dezvoltat, a cărui istorie poate fi urmărită de-a lungul a aproape două secole. A fost și este o așezare agricolă, de cultivatori și de păstori, și a devenit, de câteva decenii, important centru urban industrial pentru exploatarea forestieră din județ.

Păstorii din Novaci - Ungureni (sau Novaci - Străini) sunt de obârșie din județele Alba și Sibiu. Numele unor novăceni - Ungurean, Ciorogaru, Jinar, Poenar, Dafinescu, Jipa, Șandru, Sebeșan, Teban, Drăgan, Piluță - se regăsesc în localități ale celor două județe din sudul Transilvaniei și în documentele de epocă de la începutul secolului al XIX-lea din Novaci.

Orașul Novaci este astăzi, însă, și un oraș turistic, care dezvoltă o stațiune montană modernă, de mare prestigiu, la Rânca (altitudine de 1620 m).

BIBLIOGRAFIE

1. CODRESCU, Th., Uricariul, vol. IV.
2. CONEA, I., Villages d'Ungureni dans l'Olténie Subcarpatique, în Archives pour la Science et la Reforme Sociale, an XVI, 1943, nr. 1-4.
3. IORGA, Nicolae, Istoria Românilor, București, 1938, vol. VIII.
4. IORGA, Nicolae, Istoria Românilor prin călători, București, 1929, vol. III.
5. IORGA, Nicolae, Documente privitoare la familia Callimachi, vol. I.
6. ISCRU, G.D., Un dregător mai puțin cunoscut, în Revista arhivelor, București, 1968, nr.1.
7. METEȘ, Șt., Păstorii ardeleni în Principatele Române, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, Cluj, 1925, vol. III.
8. NISTOR, I. Emigrările de peste munți, în Analele Academiei Române. Mem. Secț. Ist., S. II, tom XXXVII.
9. POPP, M.N., Ungurenii în Bul. Soc. Reg. Rom.de geografie, an LXI, 1942.
10. RÂMNEȚEANU, Petru, Problema iradierii românilor din Transilvania în Principatele Române, Cluj, 1946.
11. URECHIĂ, V.A., Istoria Românilor, București, vol. XII.
12. URECHIĂ, V.A., Notițe despre slobozii, în Analele Academiei Române. Mem. Secț. Ist., S. II, tom IX.
13. ***, Istoria României, Editura Academiei, București, 1964, vol.III.
14. ***, Documente relaț. agrare veac XVIII, vol.I.
15. Arhivele Statului, București, dosare adm.vechi, 2154 a/1814; 2207/1819; 187 a - r/1820 - 1828; 191 b, c, f/1828; 215/1829; 243, 287, 4515, 4812, 4840, 4846, 4857/1830; 344 d, 4863, 4874/1831; Vistierie 52/1830.